

GUDBRANDSDALEN

slåttar frå Heidal

NRK

FOLKEMUSIKK OG SPELEMENN I HEIDL

Heidal har hatt eit rikt folkemusikkmiljø med mange spelemenn på fele og trekkspel. Felles for dei fleste var hardt arbeid i små kår innan gardsarbeid og skogsarbeid, og fleire dreiv som skreddarar. Det var lite å tene på spelning, så spelveningane som vart samla inn der og da, vart lønn for arbeidet. Folketalet auka sterkt på 1800-talet, og resultatet vart stor utvandring, mest til Amerika. Så seint som i 1920-åra utvandra fleire gode spelemenn.

Åseng-fløyta har vorte eit begrep. I fleire generasjonar er desse tre-fløytnene laga på garden Øvre Åseng. Denne handverkstradisjonen skriv seg frå tidleg på 1800-talet og er også halden i hevd i vår tid. Vi kjenner også til nokre kvinner som brukte langeleiken, eller langspelet, som det ofte vart sagt.

Heidal var ein del av Vågå kommune fram til 1. januar 1908, og kontakten med særleg Lalm i Vågå har vore og er stor. Vi veit også at det var kontakt mellom spelemenn i Heidal og i bygdene både nordover og sørover. Den kjende Fel-Jakup eller Jakup Lom (1821–1876) var ein del i lag med Hans Slettmo (1825–1894). Rundt 14 dagar før desse to rundt på setrer i Heidal og lét og kosa seg, fortalte eldre folk i Heidal. Sikkert er det at vi finn att mange av same slåttane her som t. d. i Ottadal, men formene kan vera heller ulike.

TRE SENTRALE SPELEMENN

Av dei mange spelemennene står tre Hans-karar fram som dei mest ruvande: Hans Slettmo, Hans Horgjebakken (1825–1910) og Hans Arnesen Vineshaugen (1831–1909). Hans Horgjebakken var ein parlaus dansespelemann med magisk rytm i spelet. Hans Arnesen Vineshaugen reiste ut, lærde notar og spelte ein del såkalla storgardsmusikk ved sida av dei gamle, tradisjonelle slåttane. Han slo seg ned på Sel, og der skreiv Torgeir Olstad ned rundt 130 slåttar etter han. Hans Slettmo er nok den som har hatt mest å seia, og svært ofte er leikane i Heidal knytt til namnet hans. Han vart tidleg morlaus, vokt opp i fattigdom og livnærte seg som skreddar. Han kom til å bli ein svært avhalden spelemann, og etter utsegner av mange, mellom dei Hans Vineshaugen og Fel-Jakup, var han av dei aller beste spelemennene Gudbrandsdalen har hatt. Han var mykje brukt som dansespelemann i fleire bygder og lét i hop med både Fel Jakup og Fant Karl, truleg Karl Johansen Rosenberg (ca 1775–ca 1855).

SPELEMENNENE PÅ CD-EN

Magnus Holshagen (1917–1993) og broren Bjørner (1924–2004) var to av fire brør som spelte fele. Det var ikkje alltid like greitt, for Magnus fortalte at dei hadde berre ei fele i fyrstninga. Når fleire ville spela samstundes, vart det krangel om fela og da kunne det gå hardt utover både strenger og boge. Det første lærde dei av faren Steiner Holshagen (1884–1966), som kom frå Lalm i Vågå. Seinare spelte dei i lag til dans. Grinnen deira var god spelemann og vart ein sikker læremester, Ola T. Rønningen (1900–1971). Han var sonesonen til Hans Slettmo. Andre sentrale læremestrar var Ola Rognstad (1898–1992), Anton Slettmo (1892–1976) og Hans Prestgard (1887–1955).

Magnus flytte til Dovre i 1942 og var aktivt med i Dovre spelmannslag ei tid. Han vart A-klassing i 1964 og laga også fleire leikar. Fleire av desse er brukte i dag. Han var ein ivrig deltakar på kappleikar og var særleg kjend for valsespel sitt. Det er mange optak av han i NRK og i andre arkiv. Bjørner spelte både fele og trekkspel. Han har mellom anna laga ein singlere, «Sæterstigen», som er mykje brukt blant spelemenn i fleire bygder.

Peder Skavrusten (1904–1993) var ein traust spelemann med gammal dåm i lætet. Han lærde ein del sjeldne leikar av Mathias Vang (1881–1965) og laga også nokre slåttar sjølv. Ved sida av å vera dansespelemann deltok han på kappleikar og var nestformann i Heidal spelmannslag frå stiftainga av laget i 1954.

Iver Krukhaug (1909–1995) var ein aktiv og engasjert spelemann. Han var særleg oppteken av at musikken skulle leva vidare og fungere i nye ættleder. Han var hovudpersonen bak stiftainga av Heidal spelmannslag i 1954, og var formann i laget i mange år. Elles var han aktiv på mange kappleikar og spelte i Heidal musikkforeining. Han var sikra stø til tradisjon gjennom faren Ola (1876–1962), som i unge år fekk lære litt av

Hans Slettmo. Ei tid spelte Iver til dans saman med Peder Skavrusten, Hans Prestgard og Kristian A. Steinfinnsbø (1903–1966).

Teodor Bakken (1904–1988) var ein godlyndt spelemann som stilte små krav. Fleire sjeldne slåttar etter han er populære blant spelemenn i dag og er også spelte inn på plater. Særleg «Bjønn-hallingen», som han lærde av mora, har vore brukt av fleire. Teodor var svært pertentleg og nøyssam, og det er fleire historier om han. Mange vil hugse det svært nette julevedaladet innanfor peisen som han ikke brende noko av same kor kald julehelga var. Vel over nyttår bar han veden ut att i skålen slik at han var klar til neste jul. Vedastikkene var bunda saman med tråd.

Opptaka på CD-en er frå folkemusikkarkivet i NRK og frå Norsk Folkemusikkasamling.

Takk til Ola Rusten, Heidal for hjelp med informasjonen.

Rolv Brimi
Ola Grøsland
Rasmus Stauri

FOTO: TRYGVE BROBAKKEN, UTLÅNT UT AV HEIDL SPEL- OG DANSARLAG

Heidal spelemannslag midt på 1960-talet. Bak frå venstre: Lars Kvehaugen, Ragnar Vollen og Thorleif Rindholen. Framme frå venstre: Bjørner Holshagen, Anton Kleiven, Iver Krukhaug, Johannes Hjellet og Magne O. Lien.

SLÅTTEOMTALE

MAGNUS HOLSHAGEN

01. **Karl Fant-vals** (1959)
02. **Springleik** (1959)
Ein god danseslått. Vanleg i Ottadalen, særleg i Vågå, men med tre vek. Også kjent på Vestlandet.
03. Magnus Holshagen annonserer «Valsen hennar mor».
04. «**Valsen hennar mor**» (1959)
Heidal spelmannslag brukte leiken under namnet «Åpåstikk» (ertkrok).
05. **Springleik** (1959)
Lært av mora, Bina Holshagen.
06. **Vals** (1959)
07. Annonsering ved Magnus Holshagen.
08. **Springleik etter Hans Slettmo** (1959)
Leiken også kalla «Darthus-kallen» i Heidal.
09. **Vals** (1959)

PEDER SKAVRUSTEN

10. **Vals etter Hans Slettmo** (1958)
11. **Springleik etter Hans Slettmo** (1958)
Basen er stilt ned til F, også kalla tjørhælstille. Tonearten er F-dur. Også kjent som springleik etter Gamel-Holin (Aslak Holen 1749–1838).
12. **Vals etter Hans Slettmo** (1958)
Mykle brukt i Ottadalen under ulike namn bl. a. «Nesgarden 2» og «Vakkervalsen».
13. Peder Skavrusten annonserer lydarslåtten «Pillar-Guri».
14. «**Pillar-Guri**, lydarslått (1958)
Slåtten er knytt til slaget ved Kringen 1612.
15. **Vals etter Hans Slettmo** (1962)
16. **Galopp** (1971)
Peder lærte leiken etter hulling av Marit Klostopugun. Marit var gift med Anton Slettmo, barnebarnet til Hans Slettmo og levde frå 1897 til 1993.
17. **Springleik etter Hans Slettmo** (1962)
Opptak frå kappleik.

IVER KRUUKHAUG

18. **Vals** (1956)
Opptak frå kappleik.
19. **Hamburg** (1971)
Lært av faren.
20. **Springleik etter Hans Slettmo** (1971)
Lært av faren. Kjent i Ottadalen som Fel Jakup-leik.
21. **Vals etter Hans Slettmo** (1963)
Opptak frå kappleik.

TEODOR BAKKEN

22. «**Bjønnhallingen**» (1970)
Lært av mora. Teodor fortalte at mora som småjente såg ein omstreifar spelte for ein bjørn som dansa. Han spelte denne hallingen, og mora lærte slåtten. Slåtten er brukt av mange spelemenn og finst på fleire CD-ar.
23. **Galopp** (1970)
Lært av Ola Skogheim, Vågå (1881–1966).
24. **Vals** (1974)
Opptak frå kappleik.

BJØRNER HOLSHAGEN

25. «**Skreddartimen**», **springleik etter Hans Slettmo** (1962)
Når Hans sat med skreddararbeid, så var det ei tid om eftan han ikkje såg godt nok. Da kunne han ta fram fela og låte ein times tid, og så spelte han gjerne denne springleiken. Slåtten går på oppstilt ters og bas. Velkjent i Ottadalen i anna form.
26. «**Heringstadhallingen**» (1962)
Av dei mest kjente hallingane i dalen. Leiken er knytt til kjempekaren Hans Heringstad som levde på 1700-talet.
27. «**Slettmoin**», **vals** (1982)
Siste leiken Hans Slettmo lét.
28. **Springleik** (1982)
Lært frå band av onkelen Kristian Steinstuen. Slåtten var ukjent til Bjørner tok han i bruk.

MAGNUS HOLSHAGEN

29. **Springleik etter Hans Slettmo** (1958)
Kjent som «Eina Kveen» i Vågå.
30. «**Raud-Hans**», **vals** (1958)
Leiken er kjent i heile Ottadalen.
31. **Springleik etter Hans Slettmo** (1958)
Mykle brukt i Vågå, dels under namnet «Valbjørslýkkjin».
32. **Vals** (1959)
Kalla «Einarsvoldgråen» i Ottadalen.
33. «**Storsagje**», **springleik** (1959)
Ein slått som er velkjent m.a. som kappleksnummer. Slåtten går på oppstilt ters og bas.
34. **Springleik** (1959)
Mor til Magnus sa at dette var ein Runningsleik, altså etter Hans Slettmo.
35. «**Gamel-Randin**», **springleik** (1964)
Opptak frå Landskappleiken i Vågå da Magnus fekk 1. premie i B-klassen.

OM OPPTAKA

Opp tak ved Rolf Myklebust, NRKs Folkemusikkarkiv:
Spor 01–09, 32–33: 19.05.1959, NRK-studio, Oslo.
Spor 29–31: 28.05.1958, Graffer, Garmo.
Spor 34: 21.05.1959, NRK-studio, Oslo.
Spor 35: 20.06.1964, Landskappleiken, Vågå.
Spor 10–12: 31.05.1958, Sundstugun, Vågå.
Spor 13–14: 10.10.1958, NRK-studio, Oslo.
Spor 15, 25–26: 27.05.1962, Heidal Samfunnshus.
Spor 17: 08.09.1962, Vågå Samfunnshus, Distriktskappleik for Romsdal, Østerdalen og Gudbrandsdalen.
Spor 18: 18.08.1956, Glåmos. Kappleik for feledistrikta Østerdalen og Gudbrandsdalen og Røros.
Spor 21: 14.09.1963, Samfunnshuset Fjellheim, Vingelen. Kappleik for feledistrikta Østerdalen og Gudbrandsdalen og Røros.
Spor 24: 31.08.1974, Otta, Distriktskappleiken

Opp tak ved Sven Nyhus, Norsk Folkemusikksamling, UiO:
Spor 16, 19–20: 1971
Spor 22–23: 1970

Opp tak ved Olav Sæta, Norsk Folkemusikksamling, UiO:
Spor 27–28: 1982

FOLK MUSIC AND FOLK MUSICIANS IN HEIDAL

Heidal has had a rich folk music milieu with many fiddle and accordion players. Most of them did hard work in poor conditions, such as farm work and lumbering, and several of them worked as tailors. There was little to be earned by playing folk music, and the money that could be collected there and then became payment for playing. The population increased markedly during the 1800s, resulting in large-scale emigration, mostly to America. Several good fiddlers emigrated as late as the 1920s.

The "Åseng flute" has become well-known term. These wooden flutes have been made on the Øvre Åseng farm for several generations. This handcraft tradition dates back to the early 1800s, and continues today. Several women are also known to have played the langeleik, or langspel, as it was often called.

Heidal was a part of the municipality of Vågå until January 1, 1908, and contact with Lalm in Vågå was, and remains, strong. We also know that there was contact between fiddlers in Heidal and the districts both northwards and southwards. The well-known fiddler Fel-Jakup, or Jakup Lom (1821–1876), was often in the company of Hans Slettmo (1825–1894). Older people in Heidal related that the two of them once traveled to summer mountain farms in Heidal for about 14 days, fiddling and enjoying themselves. Many of the same tunes can be found in both Heidal and Ottadalen, for example, but the forms can be somewhat different.

THREE CENTRAL FIDDLERS

Among the many fiddlers in Heidal, three men, all by the name of Hans, stand out as the most impressive: Hans Slettmo, Hans Horgjebakken (1825–1910), and Hans Arnesen Vineshaugen (1831–1909). Hans Horgjebakken was an exceptional dance fiddler with magical rhythm. Hans Arnesen Vineshaugen left Heidal for a time, learned to read music, and played a good deal of so-called "storgardsmusikk" (ensemble music that was played on large farm estates) alongside the old, traditional tunes. He settled down in Sel, and Torgeir Olstad transcribed about 130 tunes after his playing. Hans Slettmo was probably the most significant of the three, and the tunes in Heidal are very often linked to his name. He lost his mother at an early age, grew up in poverty and supported himself by working as a tailor. He became a very popular fiddler, and based on statements made by many people, among them Hans Vineshaugen and Fel-Jakup, he was one of the best fiddlers Gudbrandsdalen had fostered. He often played as a dance fiddler in several districts, and he played with both Fel-Jakup and Fant Karl, whose real name was likely Karl Johansen Rosenberg (ca 1775–ca 1855).

THE FIDDLERS ON THE CD

Magnus Holshagen (1917–1993) and his brother Bjørner (1924–2004) were two of four brothers who all played fiddle. It was not always easy, for Magnus recounted that they only had one fiddle at first. When several of them wanted to play at the same time, an argument about the fiddle ensued, which could be hard on both the strings and the bow. They learned their first tunes from their father, Steiner Holshagen

(1884–1966), who was from Lalm in Vågå. They later played together for dance. Their neighbour, Ola T. Rønningen (1900–1971), was a good fiddler and a fine teacher. He was the grandson of Hans Slettmo. Other central teachers include Ola Rognstad (1898–1992), Anton Slettmo (1892–1976), and Hans Prestgard (1887–1955).

Magnus moved to Dovre in 1942 and participated actively in Dovre spelmannslag (Dovre Fiddlers' Association) for a time. He became an A-class fiddler in 1964 and also composed several tunes. A number of these are in use today. He was an enthusiastic participant at kappleikar (folk music competitions) and was especially well-known for his waltz playing. There are many recordings of him in NRK's archive, as well as in other archives. Bjørner played both fiddle and accordion. Among other things, he composed a springleik, "Sæterstigen", which is played a great deal by musicians in many districts.

Peder Skavrusten (1904–1993) was a solid fiddler with an age-old quality to his playing. He learned several uncommon tunes from Mathias Vang (1881–1965), and he also composed some tunes. Besides being a dance fiddler, he participated in kappleikar and became vice-chairman of Heidal spelmannslag (Heidal Fiddlers' Association) in 1954, the year the group was founded.

Iver Krukhaug (1909–1995) was an active and enthusiastic fiddler. He was particularly concerned with ensuring that the music would live on and function for new generations. He was the main figure behind the establishment of Heidal spelmannslag in 1954, and was chairman of the group for many years. He also participated in many kappleikar and played in Heidal musikkforening (Heidal Music Association). He learned a well-grounded tradition from his father, Ola (1876–1962), who had learned a little from Hans Slettmo during his youth. For a time Iver played for dance with Peder Skavrusten, Hans Prestgard, and Kristian A. Steinfinnsbø (1903–1966).

Teodor Bakken (1904–1988) was a good-natured fiddler and an undemanding person. Several of his more uncommon tunes are popular among players today, and have also been recorded on albums. "Bjønnhallingen", which he learned from his mother, has been played by several current fiddlers. Teodor was very meticulous and modest, and there are several stories about him. Many will recall the very tidy Christmas woodpile by the fireplace which he didn't burn any of, no matter how cold the Christmas holiday was. Long past New Year's Day, he took the wood out again in its holder so that it was ready for the next Christmas. The wood was bundled together with string.

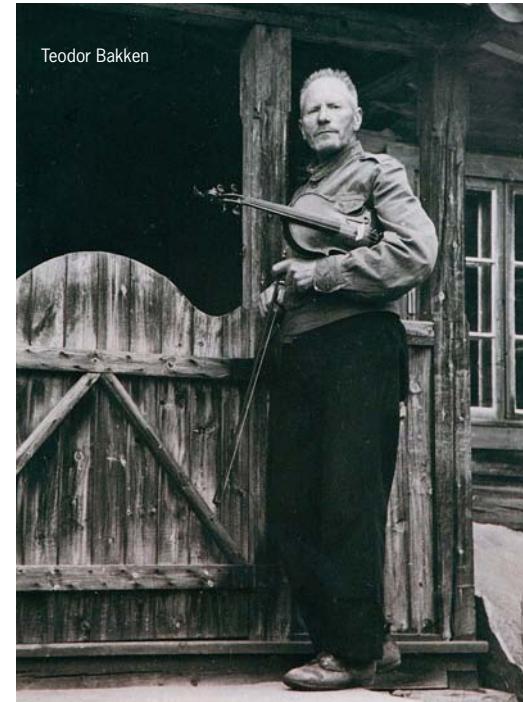
The recordings on this CD are from the folk music archive at NRK (the Norwegian state-owned public broadcasting company) and from Norsk Folkemusikkssamling (The Norwegian Collection of Folk Music).

Thanks to Ola Rusten, Heidal for assistance with information.

Rolv Brimi
Ola Grøsland
Rasmus Stauri

Peder Skavrusten

Teodor Bakken

FOTO: TRYGVE ERIKSEN, UTLANT AV OLA RUDI

FOTO: UKJENT, UTLANT UT AV HEIDAL STUN

Magnus Holshagen, fele:

01. Fant Karl-vals (01:53)
02. Springleik (01:20)
03. Verbalt: Magnus Holshagen (00:08)
04. Valsen hennar mor (01:47)
05. Springleik (02:07)
06. Vals (01:33)
07. Verbalt: Magnus Holshagen (00:07)
08. Springleik etter Hans Slettmo (01:26)
09. Vals (01:30)

Peder Skavrusten, fele:

10. Vals etter Hans Slettmo (01:49)
11. Springleik etter Hans Slettmo (02:07)
12. Vals etter Hans Slettmo (01:48)
13. Verbalt: Peder Skavrusten (00:06)
14. Pillar-Guri, lydarslått (02:09)
15. Vals etter Hans Slettmo (01:38)
16. Galopp lært av Marit Klopstugun (01:44)
17. Springleik etter Hans Slettmo (01:31)

Iver Krukhaug, fele:

18. Vals (01:53)
19. Hamborg, lært av faren (02:31)
20. Springleik etter Hans Slettmo (01:54)
21. Vals etter Hans Slettmo (01:50)

Teodor Bakken, fele:

22. Bjønnhallingen, lært av mora (01:56)
23. Galopp, lært av Ola Skogheim (01:45)
24. Vals (01:40)

Bjørner Holshagen, fele:

25. Skreddartimen, springleik etter Hans Slettmo (01:42)
26. Heringstadhallingen (01:21)
27. Slettmoen, vals (01:39)
28. Springleik, lært av Kristian Steinstuen (03:01)

Magnus Holshagen, fele:

29. Springleik etter Hans Slettmo (02:01)
30. Raud-Hans, vals (02:02)
31. Springleik etter Hans Slettmo (01:15)
32. Vals (02:05)
33. Storsagje, springleik (01:46)
34. Springleik (02:35)
35. Gamel-Randin, springleik (01:35) (total 60:32)

